

FULL INFORMATIU PER A DELEGATS I DELEGADES DE PREVENCIÓ

INTERVENIR A L'EMPRESA ENFRONT DEL RISC QUÍMIC

En l'àmbit laboral és freqüent el contacte amb productes o substàncies tòxiques i perilloses i la seva manipulació, bé com a matèries primeres, productes intermedis, matèries d'aportació, dissolvents o productes de neteja, entre moltes altres utilitats, de les quals coneixem molt poc sobre com afecten la salut i el medi ambient.

Mitjançant aquest full informatiu, pretenem obrir una porta per actuar enfront del risc químic a l'empresa i fer visibles els danys abans que es produeixin. Tradicionalment, l'exposició a aquests riscos es fa visible a partir dels danys, i podem i volem intervenir-hi abans que es produeixi.

Per això, la base de la nostra actuació sindical a l'empresa és:

CONÈIXER per PREVENIR i INTERVENIR

Per a això, disposem de molts arguments legals que, com a delegats i delegades de prevenció, ens permetran actuar enfront del risc químic:

- **CONÈIXER.** Utilitzar el dret a la informació i sol·licitar les fitxes de seguretat dels productes o substàncies perilloses, etiquetes i avaluacions específiques.
- **ACTUAR.** Participar en l'elecció de la metodologia per avaluar el risc i aportar o proposar canvis per millorar l'exposició.

En aquest full informatiu et proposem una metodologia que pots aplicar en la teva empresa, per identificar i analitzar tots els productes o substàncies químiques.

Aquest no és un treball fàcil, ho sabem; per això, en qualsevol moment, pots comptar amb l'estructura sindical i l'assessorament tecnicosindical d'Higia.

L'objectiu d'aquest full informatiu és presentar-vos una metodologia per intervenir sindicalment a l'empresa enfront del risc químic.

Amb el finançament de

**FUNDACIÓN
PARA LA
PREVENCIÓN
DE RIESGOS
LABORALES**

Proposta de treball sindical enfront del risc químic a l'empresa

1. Decideix per on començar

Abans de començar, et proposem que, per entrar en la dinàmica de treball i, sobretot, familiaritzar-te amb el treball que has de desenvolupar, et centrïs en una sola part del procés o secció.

Això et permetrà acumular experiència i així, posteriorment, aplicar aquests coneixements a la resta del procés o a les seccions en què s'utilitzin productes químics.

Recorda:

Producte químic perillós. És aquell que pot representar un risc per a la seguretat i salut dels treballadors/es o per al medi ambient, a causa de les seves propietats fisicoquímiques, químiques o toxicològiques, i de la forma en què s'utilitza o es troba present en el lloc de treball.

Substàncies químiques. Són els elements químics i els seus compostos en estat natural o els obtinguts mitjançant qualsevol procediment de producció, inclosos els additius necessaris per conservar l'estabilitat del producte i les impureses que resulten del procediment utilitzat. En queden exclosos els dissolvents que puguin separar-se sense afectar l'estabilitat ni modificar la composició.

Preparats químics. Les barreges o solucions compostes per dues o més substàncies.

Comencem a treballar: posem fil a l'agulla!

- Divideix l'empresa o el procés productiu en unitats més petites –per exemple, seccions, processos i tasques– i ordena-les en un diagrama o, si ho prefereixes, en un plànol.
- Confecciona un petit esquema sobre tot el procés productiu i indica-hi en quines tasques intervenen els productes o substàncies químiques.
- Identifica els processos o tasques en què es generen emissions, abocaments o residus de substàncies químiques.
- Prioritza per on començar. Alguns dels criteris que pots tenir en compte són els següents:
 - Parts del procés en les quals s'hi hagi detectat algun problema de salut (dermatitis, al·lèrgies, etc.).
 - Pots prioritzar seleccionant aquella part del procés en què intervé el nombre més gran de productes químics.
 - Nombre de treballadores i treballadors exposats.
 - Possible implicació dels treballadors i treballadores.

2. Identifica els productes i les substàncies perilloses

Per tal d'identificar tots els productes i substàncies químiques que s'utilitzen, és necessari disposar de la documentació següent, que ens ha de facilitar l'empresa, segons estableix la normativa:

- El llistat de productes que s'utilitzen o estan presents en la secció seleccionada (art. 18 de LPRL i art. 9.2.b RD 374/2001).
- Una còpia de les fitxes de dades de seguretat dels productes i substàncies (FDS)¹ i de les etiquetes² (art. 9.2.d RD 374/2001).
- Les avaluacions específiques de productes químics (art. 18, 19 LPRL i art. 9.2.a RD 374/2001).

¹ Les fitxes de dades de seguretat han de ser elaborades pel fabricant i autoritzades pel Ministeri de Sanitat, per a totes les substàncies i preparats classificats com a perillosos. La informació que obligatòriament ha de contenir una FDS s'ha d'incloure en 16 apartats, complimentant tots i cada un d'ells: (identificació de la substància o preparat i de la societat o empresa, composició sobre els components, identificació dels perills, manipulació i emmagatzemament, controls d'exposició i protecció personal, informació, etc.). El contingut d'aquests apartats s'haurà de redactar a la llengua oficial de l'estat, seguint les instruccions recollides en el Art.13 del RD 255/2003 sobre classificació, envasament i etiquetatge de preparats perillosos.

² Les substàncies perilloses s'han de comercialitzar en envasos etiquetats. L'etiqueta ha de ser llegible i elaborada, com a mínim, en la llengua de l'estat. Ha de constar el nom del producte, composició, responsable de la comercialització, identificació de perills principals, descripció del risc (frases R) i mesures preventives (frases S).

Amb tota aquesta informació es pretén fer visibles tots aquells perills que representen els diferents productes o substàncies als quals s'està exposat.

Si no tens tota la informació de què et parlem, **no ho dubtis en cap moment: sol·licita-la, hi tens dret.** Si tens problemes per aconseguir-la, adreça't al sindicat, on t'assessoraran sobre com obtenir-la.

Recopilar o sol·licitar?

- Recopila o sol·licita totes les FDS i etiquetes dels productes i substàncies químiques que s'utilitzen (en el sindicat trobaràs diferents formats que et poden ser d'ajuda).
- Identifica els productes que s'utilitzen en cada tasca.
- Identifica les característiques de cada un dels productes i substàncies, i inclou-hi:
 - El núm. de CAS (número assignat pel Chemical Abstract Service) de cada substància.
 - Les frases R i S.
 - Els perills per a la seguretat i la salut.
 - Els perills per al medi ambient.

Pots ampliar tota aquesta informació en les **bases de dades toxicològiques i ecotoxicològiques**, moltes de les quals són accessibles a través d'Internet (**RISCTOX** per exemple, la trobaràs a **www.ecoinformas.com**).

3. Identifica'n els riscos

Determinar els riscos existents significa posar en relació les propietats perilloses dels productes i substàncies amb les seves condicions d'ús, manipulació, tractament o abocament, que són les determinants de l'exposició i defineixen el risc per a la salut de la població treballadora i per al medi ambient.

Et pot ser de gran ajuda saber:

- **L'organització del treball i el ritme de treball**, segons allò que s'ha après a través de l'experiència, són dues de les condicions que més influència tenen en la generació del risc químic, per ser causants de molts accidents i exposicions innecessàries.
- **L'existència de condicions personals especials:** persones molt joves o grans, dones en període d'embaràs o lactància, persones sensibles o amb condicions de salut precàries, etc.
- **La falta d'informació** dels treballadors/es sobre els productes que es manipulen o **la falta de formació** adequada sobre el risc químic.
- **L'existència o no de mesures eficaces de prevenció** de l'exposició laboral i ambiental.
- **Una visita d'observació al lloc de treball** t'ajudarà a identificar els riscos deguts a la utilització de productes o substàncies químiques³.

4. Interpreta'ls i planifica

Valorar els riscos et permetrà determinar com haurà de ser la teva actuació en l'empresa i planificar aquesta actuació.

Tradicionalment, s'utilitzen els valors límit ambientals d'exposició professional per a agents químics (VLA). Els VLA són valors de referència que operen a Espanya, s'aproven en la Comissió Nacional de Seguretat i Salut en el Treball i es publiquen anualment en l'INSHT. Els pots trobar a l'adreça següent: **www.mtas.es/insht/practice/vlas.htm**.

Cal tenir en compte que els VLA no arrebeguen el conjunt del coneixement tècnic, ni sempre són garantia d'una situació totalment controlada. D'aquesta manera, et proposem que, per valorar els riscos, utilitzis aquests dos instruments, que et permetran estendre l'avaluació a moltes més substàncies que les incloses en el sistema VLA:

- **La llista negra de substàncies químiques**
- **El model de columnes**

La **llista negra de substàncies químiques** és útil per comprovar la perillositat de les substàncies químiques. Inclou totes aquelles substàncies els possibles danys de les quals en la salut i el medi ambient són tan importants que hem d'evitar-ne l'ús o la presència en els llocs de treball i l'abocament al medi ambient.

³Des del sindicat t'assessorarà proposant-te enquestes a fi d'identificar els riscos en els llocs de treball.

Les substàncies l'eliminació de les quals serà prioritària són:

FAMÍLIA	FRASES R ASSOCIADES
Cancerígenes	R40, R45, R49
Mutàgenes	R46, R40, R45 y R49
Tòxiques per a la reproducció	R33, R60, R61, R62, R63, R64
Disruptors endocrins	No tenen frases R associades, encara que algunes estan incloses en el llistat de substàncies tòxiques per a la reproducció.
Sensibilizants	R42, R43, R42/43, R48, R66
Neurotòxics	R67, R20, R23, R26, R33, R68/20, R39/23, R48, R39/26.
Tòxiques, persistents i bioacumulatives	R53 i R58 i d'altres que no tenen frases R associades.

El mètode de columnes, desenvolupat per la BIA (Institut Alemany de les Mútues de Professionals), consisteix a comparar les característiques de perillositat de la substància i d'algunes variables del procés, com són:

- Toxicitat aguda i toxicitat crònica⁴
- Risc d'incendi i explosió
- Exposició potencial als perills
- Riscs associats al procés
- Riscs per al medi ambient

A partir de valorar aquestes característiques, el mètode ens permet classificar fàcilment el nivell de risc (molt alt, alt, mitjà, baix i molt baix) dels productes o les substàncies. Aquesta valoració es fa a partir de la informació continguda en:

- Les frases R.
- La forma física en què s'usen (gasos, líquids i sòlids).
- La informació bàsica sobre les condicions d'ús.

La informació necessària per fer ús del model de columnes s'obté de la fitxa de dades de seguretat (FDS) i del coneixement d'ús de la substància o preparat.

Informació	Font
Composició	Capítol 2 de la FDS
Frases R	Capítol 15 de la FDS
Forma física de la substància Pressió de vapor Rang de la inflamabilitat i autoignició	Capítol 9 de la FDS
Tipus i condicions del procés	Coneixement del procés
Una altra informació d'interès	Capítols 3, 11 i 12 de la FDS

Recull tota la informació i posa't a treballar...

- Comprova si alguna de les substàncies està en la llista negra.
- Aplica el model de columnes a cada substància.
- Recull i organitza la informació de manera que puguis identificar clarament les informacions següents:

1. La situació de risc.
2. Les substàncies implicades.
3. La classificació del risc pel model de columnes.
4. Les condicions de treball.
5. Els efectes sobre la salut i el medi ambient.
6. La percepció dels treballadors/es en utilitzar els productes químics

⁴Toxicitat aguda: és l'efecte que pot ocasionar a curt termini un producte químic.
Toxicitat crònica és l'efecte que pot ocasionar a llarg termini un producte químic. Aquests efectes són més lents, requereixen exposicions repetides i poden tardar mesos o anys a aparèixer.

5. Actua en la teva empresa

Una vegada tinguem identificades les situacions de risc, els productes o substàncies químiques que hi intervenen, i s'han valorat aquests riscos, és temps de seure i planificar la nostra actuació en l'empresa.

I ara, què?

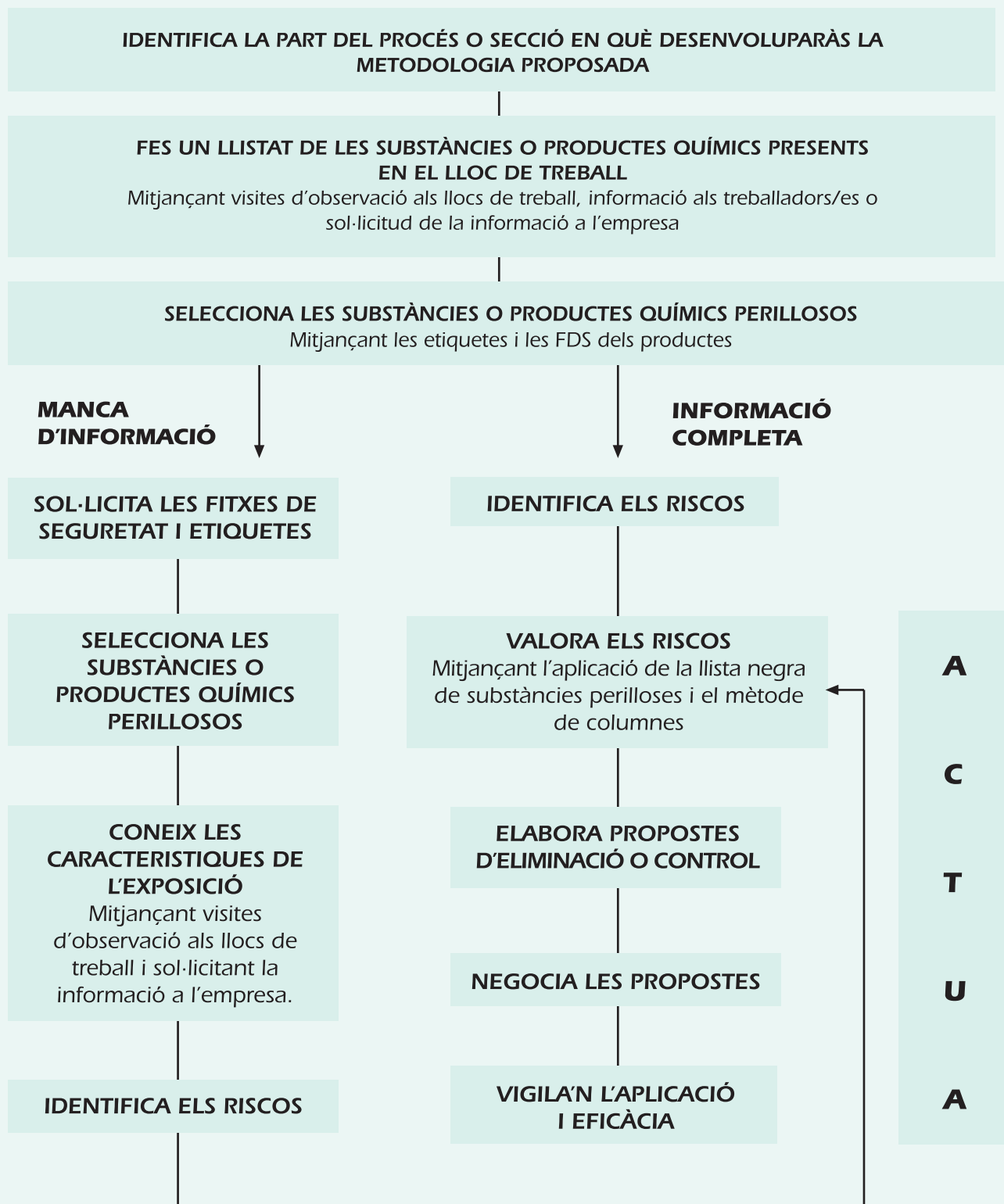
Ja tens la part més important de la metodologia proposada. Ara has de:

- Convocar una reunió del CSS per poder exposar tota la informació recopilada i el resultat de la valoració.
- Elaborar propostes de millora de les mesures preventives tenint en compte el següent:
 1. L'eliminació de les substàncies o productes perillosos, mitjançant un canvi de procés o la seva substitució per d'altres de menor perillositat. Aquesta no sols és la millor mesura per prevenir riscos sobre la salut i el medi ambient, sinó que, a més, és una obligació legal de l'empresari
 2. Mesures de reducció o control de l'exposició laboral o ambiental, quan no sigui possible eliminar el risc, com podria ser la realització d'estudis d'aïllament o, si no n'hi ha, de ventilació per reduir l'exposició del treballador/a als productes químics.
 3. Avaluacions tècniques, quan no es tinguin dades suficients per valorar el risc químic, sempre tenint en compte la participació dels treballadors/es en les diferents fases del procés. Els objectius són aplicar el procediment de treball descrit en el full informatiu i complementar els mesuraments que siguin procedents en el moment oportú.
 4. Informació i formació dels treballadors/es. Formar i informar els treballadors/es sobre els riscos dels productes que s'utilitzen, les mesures de seguretat que han d'adoptar i les mesures de primers auxilis en cas d'accident.

Aquest no és un treball fàcil, ho sabem

- Demana suport a l'estructura sindical de salut laboral de la teva federació o unió territorial.
- La metodologia resumida en aquest full informatiu està àmpliament desenvolupada en la Guia d'intervenció de risc químic en el lloc de treball, editada per l'ISTAS i CCOO. Si no la tens, pots demanar-la a la teva federació o unió territorial, i també pots descarregar-la de la següent pàgina web: www.istas.net/ecoinformas.
- Des del sindicat s'ha posat en marxa un curs específic sobre risc químic per a delegats i delegades de prevenció, en què es planteja com actuar en la teva empresa.

RECORDA

RECORDA: si necessites ajuda en qualsevol fase, pots comptar amb el suport de l'estructura sindical.

Legislació específica

- RD 363/1995 i les modificacions posteriors sobre notificació de substàncies noves i classificació, envasament i etiquetatge de substàncies perilloses.
- RD 1078/1993 i les modificacions posteriors sobre envasament i etiquetatge de preparats perillosos.
- RD 833/1988 sobre residus tòxics i perillosos.
- RD 374/2001 sobre agents químics.
- NTP 712 sobre substitució d'agents químics perillosos (II): criteris i models pràctics.